

به نام خدا

ابزارهای خلاقانه تدریس

مولفان :

مرضیه فرطوسی

خدیجه احمدفخرالدین

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: فرطوسی، مرضیه، ۱۳۸۲-
عنوان و نام پدیدآور: ابزارهای خلاقانه تدریس مولفان مرضیه فرطوسی، خدیجه احمدفخرالدین.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۸۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۲۵۷-۳
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۸۲].
موضوع: تدریس خلاق -- ایران
Creative teaching -- Iran
شاگردان -- ایران -- ارزشیابی
Students -- Rating of -- Iran
شاگردان -- ایران -- فعالیت‌های فوق برنامه -- برنامه‌ریزی
Student activities -- Iran -- Planning
شناسه افزوده: احمد فخرالدین، خدیجه، ۱۳۷۹-
رده بندی کنگره: LB۱۰۲۵/۳
رده بندی دیویی: ۳۷۱/۱۰۲
شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۴۲۳۹۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: ابزارهای خلاقانه تدریس
مولفان: مرضیه فرطوسی - خدیجه احمدفخرالدین
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زبرجد
قیمت: ۶۶۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۲۵۷-۳
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

تقدیم به

سپاس خدای را که هر چه داریم از اوست ؛

تقدیم به حضور آرامش بخش مادران،

دریای بی کران فداکاری و عشق که،

وجود ما برای آنها رنج، و وجود آنها برای ما مهر بوده....

مقدمه مولف

تدریس، یک نوع ارتباط میان معلم و شاگرد است و ارتباط شرط لازم تدریس در فرآیند آموزش است. هیچ‌گونه یادگیری یا تغییر در فرآیند تدریس صورت نخواهد گرفت مگر اینکه معلم با فراگیرانش ارتباط مؤثر برقرار کند و بداند که در صورت رعایت نکردن این نکات، ارتباط موفق برقرار نخواهد شد و در نتیجه او شاگردانش را بدون احساس و کم‌توجه خواهد خواند و شاگردانش تدریس او را غیرمفید به حساب خواهند آورد.

معلم باید موانع ارتباط را بشناسد. او باید بداند که رفتار ارتباطی ممکن است به مرور زمان جنبه عادت به خود بگیرد و زمانی که رفتار ارتباطی به صورت عادت درآید، تأثیر و نفوذ خود را از دست خواهد داد.

نیز باید بداند که هرچه با عوامل و فرآیند ارتباط آشنایی و بر آنها تسلط داشته باشد معلم موفق‌تری خواهد بود چون معلم در پرتو هنر ارتباط، شاگرد را درک می‌کند، نقاط ضعف و قوت او را به دست می‌آورد، از زیر و بم روحی او آگاهی می‌یابد و براساس همین دریافته‌ها با او ارتباط برقرار می‌کند و چون قوت و ضعف را دریافته به خوبی و آسانی می‌تواند او را جذب و شیفته کند.

فهرست مطالب

۷.....	فصل اول: کتاب، ابزار نخست
۷.....	واحد یادگیری.....
۹.....	سازماندهی فکری مطالب کتاب آموزشی.....
۱۰.....	رویکردها در کتاب درسی.....
۱۱.....	هدفهای کتاب درسی.....
۱۲.....	روشهای یاددهی- یادگیری.....
۱۳.....	هویت دینی- ملی.....
۱۴.....	اصول سازماندهی محتوا.....
۱۵.....	سازماندهی شکلی مطالب کتاب.....
۱۶.....	سازماندهی شکل چاپی کتاب (صفحه آرایه).....
۱۹.....	<u>فصل دوم: روشهای نوین تدریس</u>
۱۹.....	روش تدریس.....
۲۱.....	تاریخچه روشهای تدریس در آموزش جهان.....
۲۲.....	چگونگی انجام تدریس.....
۲۳.....	کاربردهای تدریس.....
۲۴.....	روشهای نوین تدریس.....
۲۵.....	الگوی تدریس چیست؟.....
۲۶.....	تعریف روشهای تدریس.....
۲۹.....	ویژگیهای یک روش تدریس خوب.....
۳۰.....	تاکید بر استفاده از روشهای فعال و نوین آموزشی.....
۳۷.....	<u>فصل سوم: ابزار تنبیه مفید، ارزیابی</u>
۳۷.....	ارزشیابی چیست.....
۳۹.....	ارزشیابی مدارس ایران در گذشته.....
۴۰.....	شیوههای نوین ارزشیابی در آموزش و پرورش.....
۴۳.....	ابزارهای ارزشیابی.....
۴۴.....	ارزشیابی توصیفی.....
۴۵.....	تعریف ارزشیابی توصیفی.....
۵۲.....	اهداف اصلی ارزشیابی توصیفی.....

۵۲.....	ابزار جمع آوری و ارائه اطلاعات توصیفی.....
۵۵.....	معایب ارزشیابی توصیفی.....
۵۶.....	محاسن ارزشیابی توصیفی.....
۵۶.....	گام‌های اجرای ارزشیابی کیفی توصیفی.....
۵۶.....	گام اول: آگاهی از اهداف و انتظارات.....
۵۷.....	گام دوم: جمع‌آوری اطلاعات.....
۵۷.....	گام سوم: تحلیل، تفسیر و داوری.....
۵۸.....	گام چهارم: تصمیم‌گیری.....
۵۸.....	گام پنجم: بازخورد.....
۵۹.....	ابزارهای ارزشیابی توصیفی.....
۶۱.....	<u>فصل چهارم: فعالیت های پرورشی؛ مکمل تدریس نوین!</u>
۶۴.....	جایگاه برنامه پرورشی در متن برنامه ی درسی.....
۶۷.....	برنامه های هنری و فرهنگی ورزشی.....
۶۹.....	شاداب سازی مدارس.....
۷۰.....	توجه به فعالیتهای عملی در کنار برنامه های تئوری.....
۷۱.....	همکاریهای همه ی عوامل مؤثر در تربیت و تبیین نقش هر یک از آنها.....
۷۱.....	خانواده و برنامه درسی.....
۷۵.....	توسعه رشته تربیت بدنی در مراکز تربیت معلم.....
۷۶.....	فعالیت های دینی و قرآن.....
۸۰.....	تربیت سیاسی و اجتماعی.....
۸۲.....	کتاب نامه.....

محتوای کتاب آموزشی باید بتواند به تسهیل، تعمیق و تحکیم یادگیری کمک کند. بنابراین، بدون پیروی از منطق یادگیری، نمی‌توان به طراحی کتاب آموزشی پرداخت. هنگامی که یادگیرنده محتوای کتاب را می‌خواند، در واقع، مفاهیم را با توجه به پیش‌دانسته‌هایش، در ذهن خود سازماندهی می‌کند، به نظام ارتباطها و کاربردهایی می‌برد، و به‌وسیله‌ی نگرش و تفکر خاص خود، دست به تولید دانش می‌زند. در مجموع، کتاب‌های آموزشی با توجه به هدف‌ها، نوع محتوا و مخاطبان‌شان، ممکن است به شیوه‌های گوناگون طرح‌ریزی شوند.

با این‌همه، می‌توان برخی ویژگی‌های ساختاری مشترک را در قالب نوعی الگوی انعطاف‌پذیر برای تدوین این کتاب‌ها پیشنهاد کرد.

واحد یادگیری

هر کتاب آموزشی از تعدادی واحد یادگیری تشکیل شده است. هر واحد یادگیری می‌تواند تنها از یک درس، یا یک فصل، یا یک بخش تشکیل شده باشد. معمولاً، کتاب‌های آموزشی مناسب برای دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی، واحدهای یادگیری ساده‌ای (در حد درس) دارند و در دوره‌های بالاتر، واحدهای یادگیری به‌طور گسترده‌تر انتخاب می‌شوند (چند درس که یک فصل را تشکیل می‌دهند، یا یک بخش که از چند فصل و هر فصل از چند درس تشکیل شده است).

هر واحد یادگیری قسمت‌های گوناگونی دارد. این قسمت‌ها ممکن است، به لحاظ فیزیکی و ظاهری از یکدیگر متمایز و مشخص شده باشند و مرز معینی بین آن‌ها مشاهده شود.

گاهی نیز بر اساس سلیقه‌ی مؤلفان، ممکن است بین این قسمت‌ها تفکیک فیزیکی به عمل نیامده باشد. در هر دو صورت، واحد یادگیری، قسمتی برای ورود به مبحث (بخش ورودی)، قسمتی برای پرداختن به اصل موضوع (بخش اصلی) و قسمتی برای پایان بخشیدن به درس (بخش پایانی) دارد.

۱- بخش ورودی

در دیدگاه‌های جدید یادگیری که به یادگیری معنادار، ساخت‌گرایی، رشد شناختی و فراشناختی اهمیت بیشتری می‌دهند، بخش ورودی واحد یادگیری از اهمیت زیادی برخوردار است. در واقع این بخش به منظورهای زیر سازماندهی می‌شود:

۱-۱- ایجاد انگیزه در یادگیرنده؛

۱-۲- مشخص کردن حوزه و موضوع یادگیری؛

۱-۳- ایجاد ارتباط بین موضوع یادگیری و کاربردهای آن در زندگی فراگیر.

لازم به ذکر است که بخش ورودی واحد یادگیری الزاماً نباید به صورت متن و با جملاتی هدف‌گونه تألیف شود. بلکه گاهی آوردن یک عکس یا تصویر، طرح چند پرسش و یا ارائه‌ی متنی کوتاه درباره‌ی موضوع یادگیری می‌تواند، زمینه‌ی دستیابی به مقاصد فوق را به خوبی فراهم آورد.

به نظر می‌رسد در دوره‌ی ابتدایی بر جذابیت‌های بصری و احساسی و در دوره‌های بالاتر بر جذابیت‌های فکری و کاربردی (مفید بودن) باید تأکید بیشتری ورزید. حتی گاهی می‌توان واحد یادگیری را با یک فعالیت جالب و چالش برانگیز (عملی یا نظری) آغاز کرد. نکته‌ی مهم: در بعضی کتاب‌ها- به‌ویژه کتاب‌های کمی قدیمی‌تر که در عصر تسلط دیدگاه رفتارگرایی تألیف شده‌اند و نیز کتاب‌های تجاری- در بخش ورودی هدف‌های واحد یادگیری به‌طور صریح و حتی گاهی به‌صورت افعال رفتاری آورده شده‌اند. به‌نظر می‌رسد، این نحوه مطرح ساختن هدف‌ها، با رویکردهای جدید یاددهی- یادگیری سازگار نباشد. در نتیجه پیشنهاد می‌شود، همان‌طور که در عنوان این قسمت آمده است، بخش ورودی جلوه‌ای از هدف‌ها را دربرداشته باشد و از ذکر صریح هدف خودداری شود تا از انفعالی شدن فرایند یادگیری جلوگیری به عمل آید.

۲. بخش اصلی: این بخش، رویکرد، هدف‌ها، روش‌ها، ملیت و هویت، ارزش‌یابی و اصول سازماندهی محتوا را در خود مستتر دارد. پس از بخش آغازین واحد درسی، نوبت به بخش اصلی می‌رسد که اسکلت اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد و شایسته است، مؤلفان تمامی همت خویش را صرف سازماندهی با کیفیت این بخش کنند.

به نظر می‌رسد در این بخش سه نوع سازماندهی باید به طور هم‌زمان مورد توجه مؤلف باشد:

۱-۲- سازماندهی فکری مطالب کتاب؛

۲-۲- سازماندهی شکلی مطالب؛

۳-۲- سازماندهی شکل چاپی کتاب؛

۱-۲- سازماندهی فکری مطالب کتاب؛

شاید بتوان مهم‌ترین وظیفه‌ی مؤلفان کتاب آموزشی را طراحی دقیق و همه‌جانبه‌ی سازمان فکری آن دانست. کتاب آموزشی باید فرزند آن برنامه‌ی آموزشی باشد که برایش تنظیم شده است. در نتیجه ضروری است، مؤلفان قبل از اقدام به تألیف کتاب آموزشی، برنامه‌ای برای تألیف آن که شامل رویکرد کتاب، هدف‌های کتاب، محتوای آموزشی، مفاهیم اصلی و روش ارائه‌ی محتوای کتاب باشد، آماده کنند و سپس بر اساس این برنامه، به سازماندهی مطالب کتاب آموزشی بپردازند.

هنگام سازماندهی فکری مطالب کتاب آموزشی، ابعاد گوناگونی باید مورد توجه نویسنده قرار گیرند. یکی از ملاک‌های کیفیت هر کتاب آموزشی، میزان و عمق توجه به این ابعاد است. شش زمینه‌ی اصلی سازماندهی فکری مطالب کتاب آموزشی آمده‌اند.

سازماندهی فکری مطالب کتاب آموزشی

۱. رویکردهای کتاب درسی

- اهمیت یادگیری فعال
- توجه به ایجاد انگیزه
- توجه به پیش‌آموخته‌ها
- توجه به فرایند سازنده (تولید مفهوم)

▪ توجه به یادگیری مشارکتی

۲. هدف‌های کتاب درسی

۳. روش‌های یاددهی - یادگیری

۴. هویت دینی - ملی

رویکردها در کتاب درسی

مهم‌ترین عنصر هر برنامه‌ی درسی که آن را از سایر برنامه‌های درسی متمایز می‌سازد و تحول در اندیشه‌ی سیاستگذاران و صاحب نظران تعلیم و تربیت در مواد آموزشی را به عرصه‌ی عمل درمی‌آورد، رویکرد برنامه‌ی درسی است. کتاب درسی باید به گونه‌ای سازماندهی شود که برای مخاطبان آشنا با ادبیات رویکردهای آموزشی، به سهولت قابل انطباق با رویکرد موردنظر در برنامه‌ی درسی مربوط باشد.

همان‌طور که می‌دانید، در هر یک از رویکردهای یاددهی - یادگیری، نگاه به معلم، نگاه به دانش‌آموز، نگاه به موضوع یادگیری و نگاه به مواد آموزشی تا حدی متفاوت با دیگر رویکردها ترسیم شده‌اند. برای مثال، در برنامه‌ی درسی علوم تجربی، ضمن توجه هم‌زمان به رویکردهای چهارگانه‌ی انتقالی، اکتشافی، فرایندی و تعاملی، بر رویکرد فرایندی تأکید بیش‌تری شده است. در چنین حالتی طبیعی است که این رویکرد در کتاب درسی، به‌صورت توجه به مهارت‌های فرایندی و گنجاندن فعالیت‌هایی که با این رویکرد سازگار باشند، متجلی می‌شود.

نکته‌ی مهم این است که به‌نظر می‌رسد در زمان حاضر، با توجه به سیاست‌های کلی نظام آموزشی کشور و نیز اتفاق‌نظر صاحب‌نظران در مورد توجه به دانش‌آموز به‌عنوان عنصر فعال یادگیری، کتاب‌های آموزشی باید به این موضوع توجه فراوان داشته باشند. کتاب‌های آموزشی از این راه‌ها می‌توانند منعکس‌کننده‌ی این رویکرد باشند:

الف- توجه به ایجاد انگیزه‌ی یادگیری در یادگیرنده، قبل از شروع یادگیری (که در بخش ورودی به آن اشاره شد): این امر در سراسر واحد یادگیری نیز به‌صورت تحریک حس کنجکاوی، طرح سؤالات برانگیزنده، تشویق مخاطبان به درگیر شدن با فعالیت‌ها و... خودنمایی می‌کند.